

Aiguafreda i la vall del Congost

Apunts per a una perspectiva geogràfica actual

Treballs

Miquel Parella i Codina

Geògraf

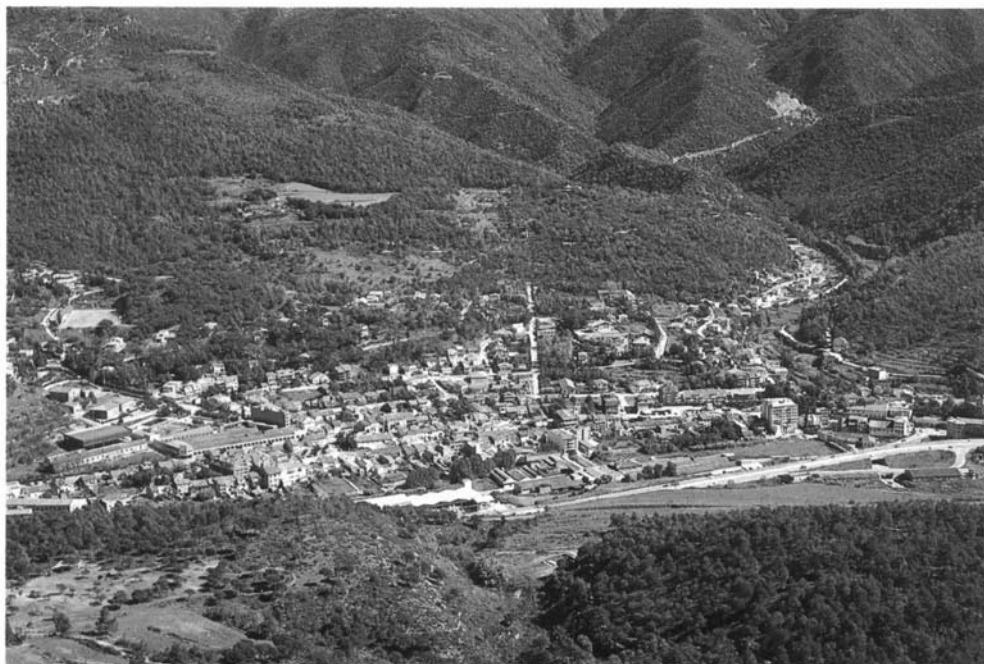
PRESENTACIÓ

El treball que presentem a continuació és un resum de la comunicació «Perspectives geogràfiques, socials i econòmiques del municipi d'Aiguafreda i de la vall del Congost» que s'havia de presentar en el marc d'un seminari sobre el present i el futur d'Aiguafreda, promogut per l'Ajuntament de la mateixa localitat l'any 1993. L'esmentat seminari no s'arribà a celebrar i —atès el temps transcorregut i que la majoria de les dades provenen del cens de 1991— hem considerat que podia ser d'interès oferir un resum de les dades i de les anàlisis que, de manera esquemàtica i especialment gràfica (amb l'ajut de material audiovisual i de material cartogràfic), havíem preparat per a aquella ocasió. Pensem que pel fet que

l'estudi s'ha dut a terme des d'una orientació pluridisciplinària, pot servir per a qüestionar determinats enfocaments i, alhora, per a ser punt de partida vers noves iniciatives o propostes.

ASPECTES DEMOGRÀFICS Evolució demogràfica

L'evolució de la població a Aiguafreda i igualment al poble de l'Abella (cap del municipi de Sant Martí de Centelles) durant el darrer decenni presenta un estancament que no coincideix amb l'evolució experimentada per alguns dels pobles situats en un àmbit de 10-15 quilòmetres en direcció nord o sud. En efecte, malgrat les perspectives de creixement que a mitjan dècada dels setanta es planificaven per a aquest sector de territori i mal-

Conjunt urbà d'Aiguafreda des del cingle del Cerdà (1993).

Fotografia: autor.

grat el creixement econòmic de la segona meitat de la dècada dels vuitanta, que afavorí un creixement continuat i mantingut en alguns dels pobles dels voltants d'Aiguafreda, l'alta vall del Congost presenta una situació de compensació d'altres i de baixes mantinguda pel mateix moviment natural de la població, que en definitiva, i vista la situació de partida en què es trobaven tots aquests municipis, no es pot entendre sinó com una tendència a la baixa, corregida en positiu, encara que molt lleugerament, a partir de les dades del darrer cens (1991). En una comparació de l'evolució de la població a diferents municipis, destaca la uniformitat d'Aiguafreda, que contrastada amb els anys en què s'ha donat s'ha d'entendre com una tendència a la baixa. Els punts que cal considerar per a explicar aquesta tendència es podrien concentrar en:

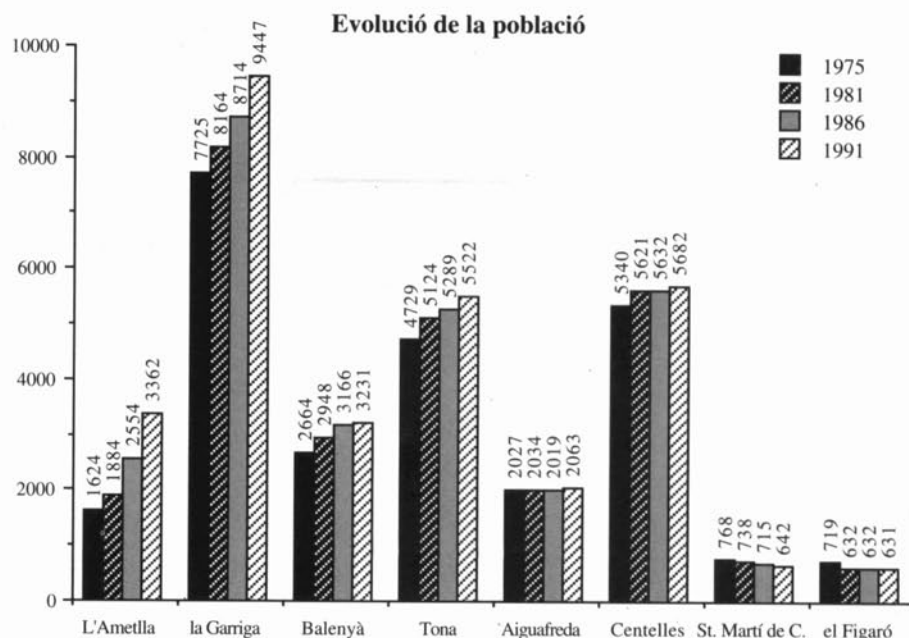
1. No saber captar l'impuls de creixement que és fruit de l'expansió de l'entorn metropolità de Barcelona i que ha afavorit el creixement destacat de localitats

com la Garriga o l'Ametlla del Vallès.

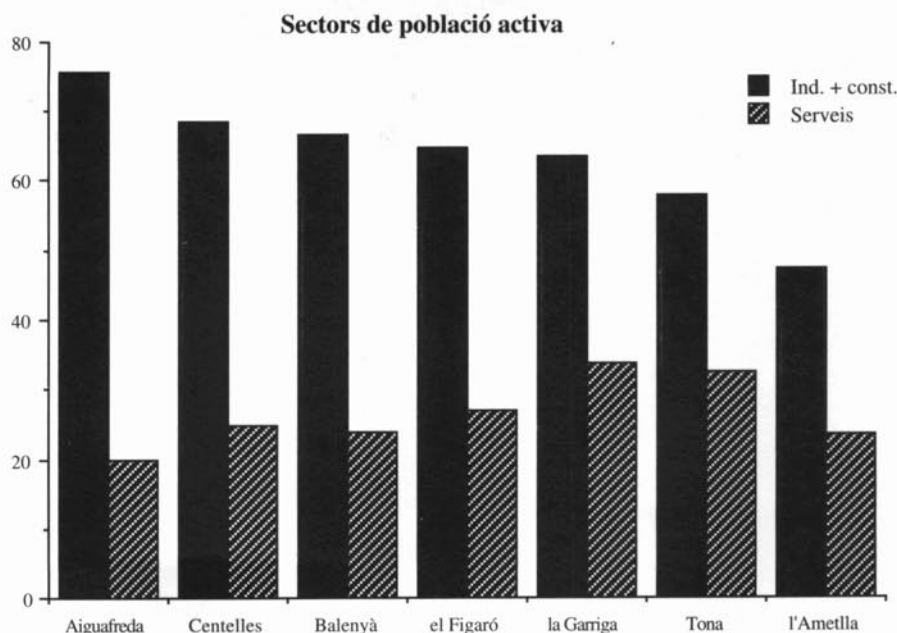
2. No poder assegurar una oferta de cases suficient a causa de l'estancament de la construcció de nous habitatges de primera residència, per la qual cosa queda un parc d'habitatges envellit o que no coincideix amb els interessos de possibles nous residents no vinculats necessàriament a efectius provinents de Barcelona. Centelles és un cas semblant al d'Aiguafreda, mentre que els Hostalets ha sabut presentar una oferta d'habitatges més nombrosa.

3. Quedar excessivament allunyats dels espais dinàmics (eixos de polaritat més pròxims), que serien els del sud d'Osona (Centelles, els Hostalets, Tona, Seva) i els del nord del Vallès Oriental (la Garriga, l'Ametlla del Vallès).

Evolució de la població als municipis de l'Ametlla del Vallès, la Garriga, Balenyà, Tona, Aiguafreda, Centelles, Sant Martí de Centelles i Figaró-Montmany.

Distribució de la població activa
per sectors econòmics.

Creixement demogràfic. Perspectives

Les projeccions de creixement, encara que són necessàries per a donar suport a les planificacions, cal presentar-les amb matisos i preveient un marge de variabilitat. Els càlculs de mitjan anys setanta donaven com a resultat una població a Aiguafreda per a l'any 2000 que mai no s'arribarà a obtenir. Les projeccions més recents per al conjunt de Catalunya presentades en el Pla General Territorial de Catalunya, igualment amb totes les matisacions pertinents, ofereixen uns 7,5 milions d'habitants per al quinquenni 2025-2030 i consideren el sector del Vallès Oriental com una de les zones on l'increment de població estaria per damunt de la mitjana del conjunt del país. Pel que fa a Osona, la població es manté en uns nivells de creixement molt menors.

La mitjana dels índexs de creixement real de la població per als darrers quaranta anys (període llarg) i per als darrers deu anys (període curt) permet obtenir

valors a partir dels quals es poden calcular projeccions de futur que, juntament amb l'extrapolació de les dades referents al PGTC i a partir de les tendències més recents, podríem pensar que són adequades per a Aiguafreda en un interval d'entre 2.200 habitants a la baixa i 2.400 habitants a l'alça d'aquí a l'any 2.000. Els valors per al conjunt de l'alta vall del Congost anirien pels 3.000-3.200 habitants (la població actual la podríem xifrar al voltant dels 2.700 habitants); i si es mantinguessin els valors mitjans de creixement d'aquests darrers anys, no s'esdevindria una duplicació de la població actual abans dels pròxims cinquanta o seixanta anys.

Distribució de la població activa per sectors econòmics

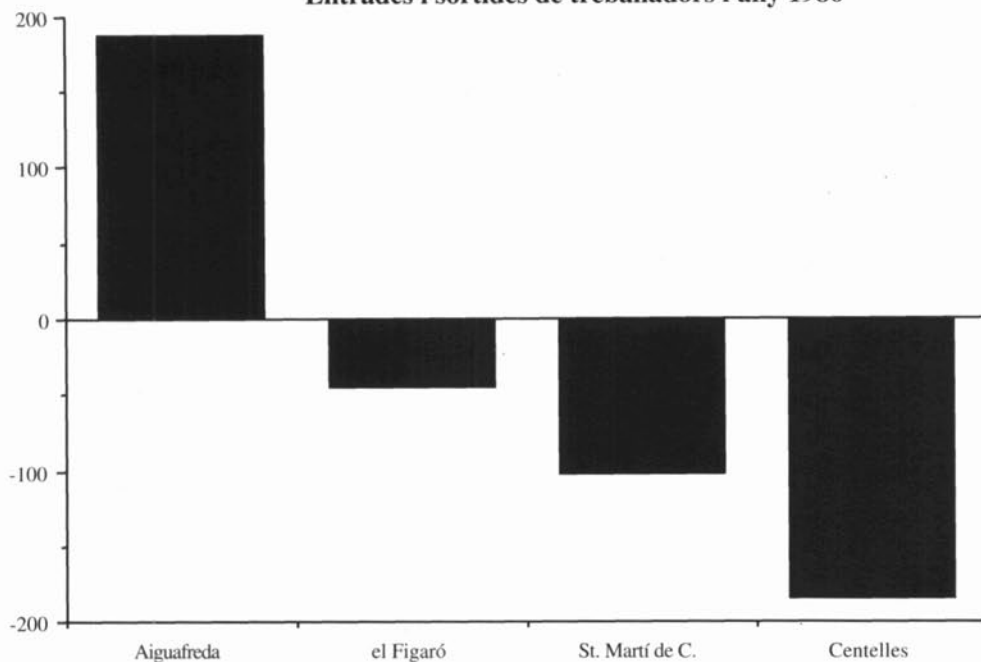
Encara que la distribució clàssica per sectors ha quedat superada i que a escales de detall és poc útil (la utilització actual se centra en l'estudi de grans àrees geogràfiques a nivell regional o nacional), l'evolució que ha sofert

en els darrers anys permet parlar d'un canvi lent però progressiu —tant a escala local com a escala regional— de les principals activitats econòmiques. Els valors resultants referits als anys 1970 i 1986 serien els següents: en el sector primari passariem d'un 3,2% a un 1,7%; en el capítol d'indústria + construcció passariem d'un 82,6% a un 75,7%, i en els serveis, d'un 14,2% a un 20,0%. La distribució actual dels sectors de població activa en comparació amb la que es presentava uns anys enrere mostra un creixement del sector de serveis en detriment del dedicat a la indústria i a la construcció. Aquesta consideració sol ser vàlida en general per a tots els nuclis estudiats.

Mercat laboral i desplaçaments per motiu de treball

El fet que Aiguafreda tingui una base industrial tan desenvolupada representa el motiu principal d'atracció de treballadors foranis. Cal destacar el balanç resultant amb Sant Martí de Centelles i amb Centelles, especialment en

Entrades i sortides de treballadors l'any 1986

Mobilitat dels efectius laborals per municipis (Aiguafreda, Figaró-Montmany, Sant Martí de Centelles i Centelles). Entrades i sortides de treballadors (saldo 1986).

el primer cas, ja que el saldo positiu que té Aiguafreda en comparança amb altres pobles es deu sobretot a la gran aportació d'efectius laborals provinents d'aquesta població.

En els darrers anys ha augmentat progressivament la mobilitat per motiu de treball, que ha comportat una dissociació entre el lloc de residència i el lloc de treball. Tant per voluntat particular, especialment en temps de creixement econòmic, com per mobilitat obligada en la recerca d'ocupació, el fet és que treballar i residir al mateix lloc esdevé menys freqüent. En aquest sentit, els valors de fa uns quinze o vint anys mostren encara uns percentatges reduïts pel que fa a la mobilitat per motiu laboral, que en l'actualitat són corregits amb una tendència a l'alça i que en els propers anys continuaran aug-

mentant, encara que no amb els índexs actuals o futurs que tenen o que assoliran alguns municipis molt més pròxims a la conurbació barcelonina. Aquesta evolució ha de ser assumida per la població i implica un canvi d'actitud i de mentalitat enfront del treball a la porta de casa. A partir de les dades del padró municipal d'habitants de 1986 respecte a les aportacions i a les recepcions de treballadors en poblacions de més de 5.000 habitants, prenem com a referència els valors dels municipis

pis de Centelles i de la Garriga, que són els nuclis de la rodalia més immediata i que superen els 5.000 habitants. En aquests nuclis veiem que només un 2,5 % de la població activa d'Aiguafreda va a treballar-hi, mentre que el conjunt d'efectius laborals provinents dels dos nuclis sumats arriba al 5,6%.

LA RELACIÓ ASSENTAMENT - ESPAI

A diferència dels nuclis més grans, l'estructura física sobre la qual està situada Aiguafreda és fàcilment perceptible pel fet que la trama urbana i el seguit d'edificacions que la configuren no impedeixen identificar-ne el relleu natural. Les condicions del relleu, si bé no són favorables

Sector nord de la població. Veïnats de la Llobeta, urbanització de Sant Pau (Centelles), Serrabanda i els Traginers.
Fotografia: autor.

per a un assentament espars, tampoc no són tan determinants com en altres llocs de la vall (el Figaró) on el grau del pendent de la muntanya que s'aixeca a banda i banda del riu ha obligat a establir un assentament en terrasses i esglaonat. A Aiguafreda, l'assentament s'ha produït guanyant successivament terrasses fluvials que l'antic curs del Congost havia excavat. Aquestes terrasses, de prou amplada per a les pràctiques agrícoles, han estat aprofitades progressivament per a l'assentament. La imatge de conjunt no és d'estretor, sinó de pendents guanyats. Malgrat l'aparença de vall estreta i allargada, el creixement d'Aiguafreda ha anat ocupant la part més ampla del congost. Si observem la població des del sud o des del nord, la perspectiva resultant és diferent de la preconcebuda habitualment amb trama lineal.

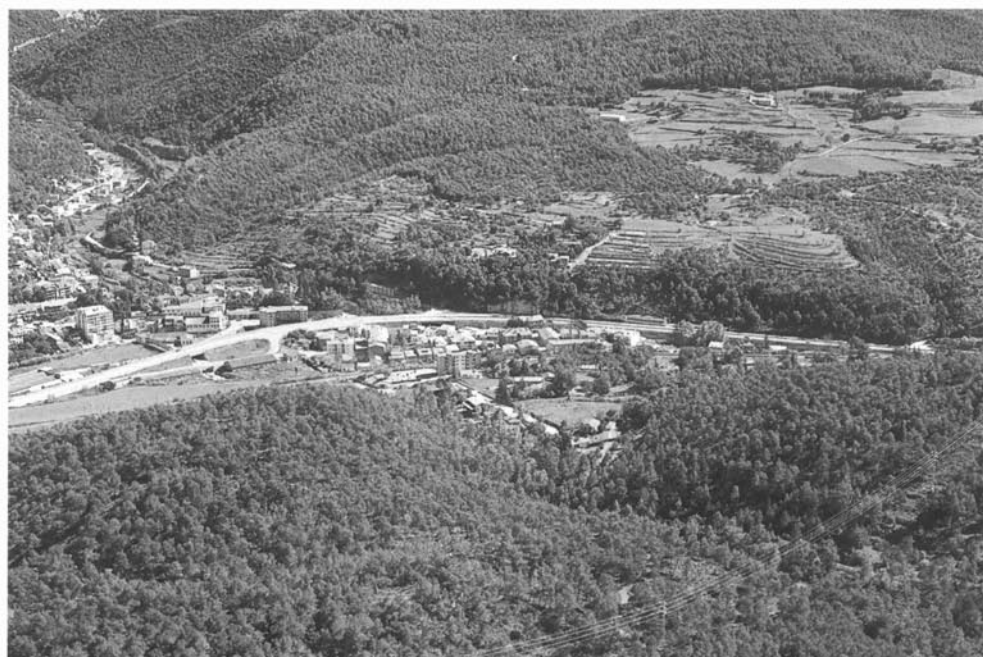
Sectors urbans (àrea urbana d'Aiguafreda-Sant Martí de Centelles)

En general, Aiguafreda presenta una distribució equilibrada dels diversos sectors urbans que formen l'assentament sobre el territori. Podríem dir que, per les condicions físiques que imposa l'espai natural, fins a l'actualitat aquestes han estat determinants en la configuració dels successius assentaments que s'hi han produït. El Pla d'ordenació municipal, sobre la base de les diferents formes d'utilització del territori, valida i regula la distribució tradicional preexistent i defineix encara més el caràcter d'aquests sectors urbans. Des del punt de vista d'una anàlisi geogràfica —que no

Des de Montcau (de sud a nord) es destaca l'eixamplament de la vall i l'assentament esglaonat de la població.
Fotografia: autor.

El parc de la carretera de Ribes, al costat de l'antic traçat de la carretera N-152 al seu pas per Aiguafreda, és un espai recuperat per a l'oci i les activitats públiques.
Fotografia: autor.

del pla—com que aquest en preveu més i en fa subdivisions dins d'apartats que aquí s'exposaran unificats, podríem distingir les zones següents:

L'àrea residencial tradicional, que comprèn el tipus d'assentament residencial tradicional d'edificacions amb parets mitgeres crescut sobre antics camins o carrers sovint és de traçat tortuós. Representa la part més antiga de la trama urbana, però no és comparable a un nucli antic medieval perquè aquesta trama data d'uns tres-cents cinquanta o quatre-cents anys. Està delimitada pel Congost a l'oest i per l'antiga carretera N-152 a l'est (carrer del Pont, plaça de la Rectoria, carrer de Fortià Solà, carrer de la Móra, plaça de l'Església, carrer Major, plaça de l'Ajun-tament). L'aspecte de trama urbana atapeïda defineix una utilització intensiva del sòl.

En segon lloc, en el marc físic de l'alt Congost trobem nuclis i veïnats o barris d'implantació tradicional que no queden compresos en aquest sector urbà acabat de

citar: l'Abella, cap del municipi de Sant Martí de Centelles, és l'altra zona d'assentament antic amb trama urbana irregular que trobem a la vall. Igualment, citem el barri d'Avencó, on es destaquen dues característiques principals, ja comentades anteriorment: que es tracta d'una àrea residencial tradicional i d'una àrea residencial tradicional mixta.

L'àrea residencial tradicional mixta representa el tercer sector de creixement immediat a l'àrea residencial tradicional i combina habitatges tradicionals amb edificacions destinades a segona residència.

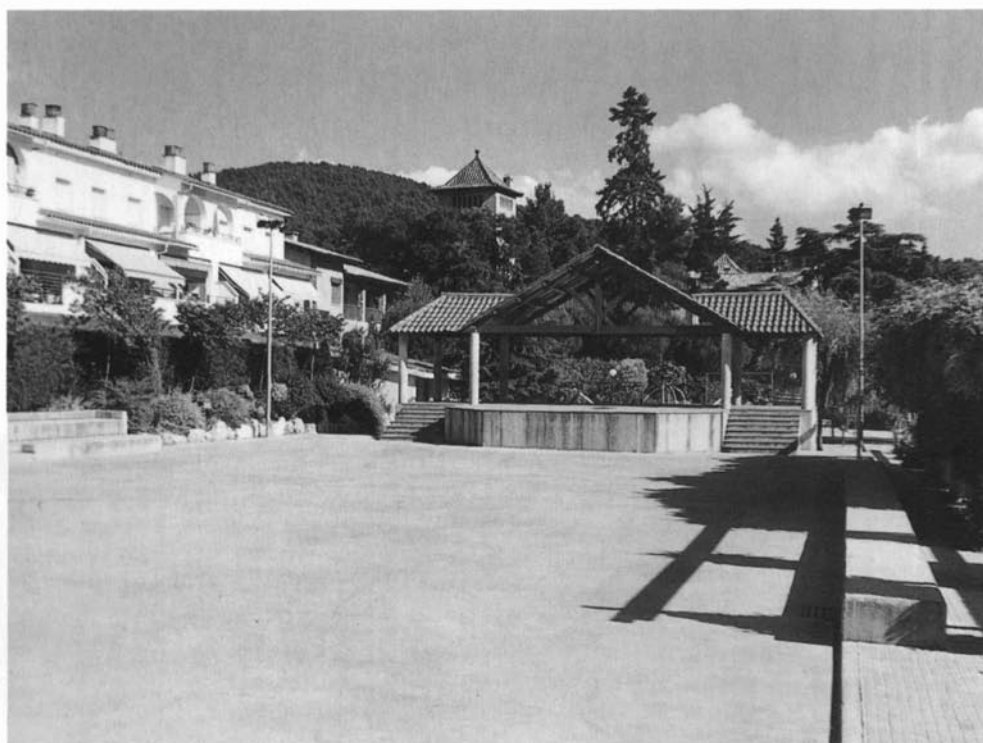
Àrea d'implantació majoritària de segones residències. En citem dos sectors: en primer lloc, el més extens, situat als pendents de muntanya compresos entre el cementiri i l'àrea residencial tradicional mixta; en segon lloc, la zona de l'Eixample, on els habitatges tradicionals es combinen amb els habitatges de tipus xalet.

En el cinquè apartat incloem

urbanitzacions i altres nuclis més o menys pròxims al nucli tradicional. A causa de les característiques geogràfiques de la vall han crescut diferents urbanitzacions i una sèrie de nuclis residencials la majoria dels quals s'han recuperat en l'actualitat com a sectors de primera residència per part d'habitants del poble o bé de nouvinguts empadronats a la localitat.

Es destaca a continuació la **zona industrial**. L'alta vall del Congost presenta una localització de les activitats industrials força coherent si es pren el conjunt de la vall com un territori homogeni. La situació no és tan clara si s'analitza municipi per municipi.

Finalment, i en setè lloc, esmentem la **zona de lleure i d'esbarjo**. Les àrees destinades a la instal·lació de locals per a aquest ús han passat de ser un domini pràcticament exclusiu del nucli tradicional (especialment els bars) a obrir-se darrerament a sectors més allunyats (Alzines d'Avencó, l'Oller, la Casanova).

El nucli de l'Abella (cap del municipi de Sant Martí de Centelles) aprofita les últimes terrasses que permeten l'assentament abans que la vall s'estrenyi definitivament en direcció sud. Fotografia: autor.

Sectors de creixement urbanístic

Havent-se estancat algunes vies de creixement que havien estat aprofitades fins fa poc (especialment el sector d'assentament tradicional comprès entre l'eix de l'antiga carretera i el riu Congost), queden en l'actualitat altres eixos de creixement, encara que amb característiques diferenciades respecte al tipus urbà apinyat que defineix el nucli tradicional. Els podríem centrar bàsicament en el sector comprès al nord de la població seguint l'eix de l'antiga carretera (zona que permet tant l'assentament de tipus residencial com la instal·lació industrial) i el pendent de muntanya comprès entre l'Eixample, el cementiri, la Serra-banda i la Font dels Enamorats.

CONCLUSIONS

A nivell local, i atenint-nos a l'evolució que les dades aporten en els últims quinze-vint anys, podem parlar, com a característica general per al conjunt dels municipis d'Aiguafreda i de Sant Martí de Centelles, d'una atonia en els índexs de creixement de la població, en les activitats econòmiques i en les característiques d'aquestes activitats. Aquesta atonia generalitzada representa, en el moment d'ampliar la perspectiva i d'estendre-la a una comparació com la presentada, no tant una tendència a l'estabilitat com un estancament que afecta la majoria de les activitats que s'hi desenvolupen. Les causes d'aquesta situació poden ser diverses, i probablement sigui a partir del seu conjunt i no d'una en particular on calgui buscar els motius per a justificar la situació d'*impasse* general que afecta la vall del Congost. Tot i que no són característiques tan greus com les d'altres àrees geogràfiques, sí que

El barri d'Avencó, encarat a migdia, s'estén seguint el curs final de la vall que forma la riera d'Avencó. És un veïnat d'assentament tradicional amb algun habitatge destinat a segona residència.

Fotografia: autor.

El final del carrer Indústria al municipi de Sant Martí de Centelles. Un dels pocs espais de localització industrial de la vall.

Fotografia: autor.

